

5. Lapin N. I. Socio-cultural and societal approach-functional structure, available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/020/174/1217/001.LAPIN.pdf> (rus).
6. The concept of values and their role in society, available at: <http://phil.org.ua/> (ukr).
7. Lee Kwang Sun. *Sotsialno-filosofski analiz semi (na primere korejskoi semi)*, available at: <http://www.socionauki.ru/journal/articles/128790/> (rus).
8. Sim L. On the Korean mentality: the past in the present, available at: http://world.lib.ru/k/kim_o_i/s6s6.shtml (rus).
9. Smertin Yu. G. (2003), Korean shamanism: the past in the present, Krasnodar, pp. 33-37 (rus).
10. Chusok - holiday in Korea and Parents' Day for Koreans in the CIS, available at: <http://kore-saram.ru/Blogs/pisma/> (rus).
11. Korea, South Social Structure and values, available at: http://www.photius.com/countries/korea_south/society/188.html (engl).
12. Lin Y. (1936), My country and my people, London, 224 p. (engl).
13. Munro D. (1985), Individualism and holism: Studies in Confucian and Taoist Values, London, p. 1-34 (engl).
14. Traditional society and culture of the East. Library of Congress Hall: The Politics and Spirituality, available at: www.loc.gov (engl).

© Семенюк Ігор

Надійшла до редакції 22.07.2013

УДК 316.422

СЛУЦЬКА ЮЛІЯ,

аспірант відділу філософських проблем етносу та нації

Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, м. Київ

ВІД БОЖЕСТВЕННОГО ДО МИРСЬКОГО: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В РАДЯНСЬКИХ РИТУАЛАХ

У статті показана сутність радянських ритуалів, процес їх творення та становлення. Зокрема, показана трансформація релігійних ритуалів в атеїстичні, а також формування нових обрядів. Названі основні етапи формування радянської обрядності. Висвітлено причини затребуваності нової нерелігійної обрядової системи радянським суспільством та СРСР у цілому. Доведено важливість соціальних ритуалів як для ком'юніті СРСР, так і для інших спільнот.

Ключові слова: радянська обрядовість; ритуал; атеїзм; періодизація; свята.

Постановка проблеми й стан її вивчення. Із давніх часів, незалежно від державного устрою, обрядовість відігравала дуже велику роль як у житті окремої людини, так і в житті суспільства. Більше того, обрядовість виступала певним усталеним неохитим регулятором стосунків усередині великої чи малої спільноти, виконуючи при цьому багато функцій.

Переважно обрядовість асоціюється з певними релігійними діями. З поклонінням певним вищим силам, богам або Богу. Однак маємо історичний приклад обрядовості, що була спрямована зовсім не на приборкання чи задобрювання вищих сил. Більше того, на нашу думку, вона була спрямована вбити віру в надприродне. Ідеться про так звану радянську обрядовість.

Дослідження проблеми було започатковано ще за радянських часів. Найбільш потужний внесок у розробку цього соціального явища зробили такі науковці, як М. М. Закович, А. В. Курочкін, В. А. Зоц, М. А. Орлик та ін. Тут потрібно звернути увагу на те, що дослідники ритуалів були ще і їх теоретичними творцями, розробки яких утілювалися в життя. Зазначене питання не є пережитком, адже філософи та соціологи сучасності досить багато уваги приділяють вивченню ритуалів. Саме тому слід звертатися до досвіду минулих епох і суспільств,

для яких це явище було одним із найважливіших у сфері ідеології.

Мета статті висвітлити головну ідею творення нових (атеїстичних) ритуалів. Вивести основні функції радянських ритуалів, а також показати мету, задля якої був запущений такий тривалий і болісний для радянської спільноти процес становлення атеїстичних ритуалів.

Виклад основного матеріалу. Від самого початку встановлення радянського державного устрою розпочалася боротьба з визнанням існування чогось надприродного, незрозумілого. Усьому або придумувалося наукове обґрунтування, або просто все заперечувалося. І одразу ж цей процес переріс у жорстоку відкриту війну з релігією як такою та будь-якими її проявами.

Інтегративна функція є однією з основних функцій релігії, яка покликана й здатна згуртувати в єдину спільноту людей, що відрізняються за соціальною, расовою, етнічною, національною, культурною та ін. приналежністю.

Радянський Союз політично об'єднав різні народи, кожен із яких мав свою культуру, історію, релігію. Більше того, різниця між деякими з них була настільки різною, що неможливо було б уявити собі співіснування таких невеликих спільнот поруч, не говорячи вже про творення нової

державної спільноти цими народами в ролі складників імперії.

Відповідно, для запобігання такій роз'єднаності потрібно було "стерти" різницю та знайти або штучно створити об'єднувальні фактори. Для цього відбувалися тотальні примусові переселення народів на інші території, вітальні інтернаціональні шлюби, уводилася спільна (обов'язкове знання) мова для всіх народів (складників держави) - російська тощо. Але найбільший інтерес у цьому питанні для нас становить заміна віри в надприродні сили вірою в комуністичне вчення та відповідними наслідками цього процесу, а точніше - один із найдієвіших засобів у цьому питанні - радянські обряди.

Творці нової держави розуміли всю значущість церкви - особливо обрядовості, ритуальності, яку виконували навіть не особливо віруючі. Як писав Лев Троцький, "...церковна обрядовість тримає навіть і невіруючого або мало віруючого робітника на прив'язі за посередництва трьох найважливіших моментів у житті людини і людської сім'ї: народження, шлюб, смерть. Робітничка держава відвернулася від церковної обрядовості, яка заявила громадянам, що вони не мають права народжуватися, брати шлюб, помирати без магічних рухів і заклинань з боку людей, одягнених у ряси, сутани та інші форми релігійного облачення. Життя робітничої сім'ї надто монотонне (одноманітне)... Звідси і потреба в церкві з її обрядовістю. Як ознаменувати шлюб чи народження дитини в сім'ї? Як віддати данину уваги померлій близькій людині? На цій потребі - відмітити, ознаменувати, прикрасити головні віхи життєвого шляху - і тримається церковна обрядовість" [9]. Тож, викоринивши церкву з державного устрою, потрібно було щось дати робочому народу натомість. Саме це стало причиною початку штучного творення так званої радянської обрядовості.

Радянські обряди, за своєю сутністю, були ідеологічним зняттям, покликаним не тільки згуртувати людей, але, як ми вже наголошували вище, і відвернути їх від релігії: "Подолання релігійної обрядовості можливе не стільки шляхом її прямого заперечення, критики, скільки шляхом показу її неспроможності, навіть шкоди. І перш за все - на позитивному прикладі соціалістичних обрядів, котрі, окрім інших призначень, покликані активно протистояти релігії, нести в собі потужний атеїстичний заряд і тим самим поволі, але рішуче й безповоротно витіснити з нашої дійсності церковні свята і ритуали" [4, с. 211]

Зазначимо, що з точки зору політики держави, це був дуже розумний крок, адже "обрядовість у структурі радянського способу життя була одним зі специфічних способів вираження, закріплення та відтворення відповідних соціальних та духовних цінностей. Свята, ювілеї, обряди, ритуали, церемоніали складали невід'ємну частину, характерну рису, соціально-культурну форму спілкування членів радянського суспільства" [3, с. 439]. Звісно, що духовні цінності та етичні норми дублювалися із церковних. Просто обігравалися й подавалися під іншим кутом із "потрібним" нашаруванням радянськості. Ритуали релігійні змінювали свої назви та причини, однак несли ту саму ідею, і, звісно, створювалися нові, оскільки створювалися нові штучні свята.

"Рада Народних Комісарів наприкінці 1918 р. встановила перші державні революційні свята -

Жовтня (7 листопада), Першотравня, Початку першої революції в Росії (22 січня - 9 січня), Повалення самодержавства (12 березня), День Паризької Комуні (18 березня). Офіційним святом було названо також 1 січня - Новий рік. Ці свята потребували "нової" обрядовості" [1, с. 195].

Найбільш важко нові культурні віяння (у тому числі свята) укорінювалися у російському доколгоспному селі, яке, у порівнянні з містом, відрізнялось більшим консерватизмом і де представництво комуністів було мінімальним; "... саме в місті радянські ритуали закріплювалися в першу чергу, що пояснювалося певною відкритістю і динамічністю міського соціуму; саме місто було центром, що транслювало культурні віяння в ближні села. Міста більшою мірою мали можливість для проведення "червоних свят" [7, с. 98].

Зазначимо, що радянські ритуали не з'явилися за один день чи місяць. Це був довготривалий процес. Дослідники визначають декілька етапів творення радянської обрядовості.

Так, відомий радянський дослідник Н. М. Закович уважав, що "етапи становлення й розвитку радянських свят та обрядовості співпадали з основними періодами культурної революції в СРСР. Культурна революція - процес довготривалий, який постійно розвивається і є суперечливим, у ньому вирішуються складні задачі на всіх етапах побудови нового суспільства. Періодизація культурної революції здійснювалася багатьма дослідниками на основі етапів, що склалися історично. Були виділені два етапи культурної революції в СРСР, що істотно відрізняються" [3, с. 438].

Н. М. Закович і В. А. Зоц у статті "Свята та обряди як елемент радянської культури" вказують, що перший етап "був пов'язаний із вирішенням задач перехідного періоду від капіталізму до соціалізму, побудовою та затвердженням розвинутого соціалізму. Основним змістом культурної революції на цьому етапі було створення радянської культури, долучення широких трудящих мас до російських та загальносвітових духовних цінностей" [Там само].

Другий етап культурної революції був пов'язаний з іншими задачами, котрі повинно було вирішувати радянське суспільство. У програмі КПРС цей етап був названий "завершальним етапом великої культурної революції. На цьому етапі забезпечується створення всіх необхідних ідеологічних та культурних умов для перемоги комунізму" [Там само, с. 439].

Найбільш прийнятною та застосовуваною періодизацією в теоретичних роботах вважають ту, що запропонував В. Курочкін. Дослідник виділив три етапи формування радянської обрядовості. Перший - із 1917 р. до середини 1930-х років; другий - середина 30-х років - 1950-ті роки; третій - 50 - 80-ті роки ХХ ст. [6, с. 208-212].

Перший етап умовно можна назвати "червоним". Саме в цей час точиться жорстока боротьба з церковними святами, із релігією в цілому. Замість свят зі звичайною обрядністю, приходять "червоне весілля", "червоний Великдень", "червоні христини" ("октябрини" "зірковини"), громадянські панахиди - "червоний похорон" та ін.

Під час другого етапу уряд запровадив так звані професійні свята (День вчителя, День шахтаря та ін.). Певним гальмуванням і навіть призупиненням

творення радянських ритуалів цього періоду були такі чинники, як триваюче розкуркулювання, репресії, далі Велика Вітчизняна війна та післявоєнна розруха. Хоча саме в цей період було створено багато ритуалів, пов'язаних зі святом Дня Перемоги.

Останній період формування радянської обрядності можна назвати більш методологічним. Дослідники в науково-дослідних інститутах прискіпливо створюють та вивчають ритуали, розписується методологічна основа кожного обряду, видаються спеціальні посібники із цього приводу, створюються спеціальні комісії з упровадження та контролю виконання обрядів та ритуалів, проводяться конференції та методологічні семінари [Там само]. Відмежовуються й штучно дискредитуються ритуали релігійного характеру. На перше місце виводиться наука, яка покликана матеріалізувати кожне явище й дати раціональне пояснення всьому. Як писав свого часу Л. І. Ємелях: "У розвитку атеїстичних традицій радянської культури велику роль відіграла наука. Радянські вчені допомагали громадянам країни оволодівати науковими знаннями, які витіснили релігійне тлумачення світу. Після революції вчені у своїх дослідженнях явищ природи свідомо ставили мету підтвердити матеріалістичне світобачення. Їхнім працям був чужий вплив теології, ірраціоналізму, фіделізму та містики. Благородною традицією радянських учених стала їх активна участь у пропаганді наукових знань, що формують матеріалістичне світобачення" [2, с. 450].

Слід було відрізнити обряди релігійні та радянські. Відмінністю між ними була відсутність сакрального в останніх. "Специфічною ознакою, що відрізняла релігійні обряди від нерелігійних, є їхній зв'язок з вірою в надприродне: якщо у свідомості виконавця обряду він асоціюється з релігійними уявленнями про надприродне, значить, обряд слід уважати релігійним" [5, с. 37]. Звісно, що не всі радянські ритуали були створені "з нуля". Багато з них творилося на основі вже існуючих. Просто знищувалася, затиралася сакральна основа й нашаровувалася радянсько-побутова. Про це говорив радянський дослідник І. А. Кривелєв: "Далеко не завжди питання вирішується історичним походженням певного обряду. Відомо багато випадків, коли в ході побутування того чи іншого ритуалу те, що безсумнівно мало релігійно-магічне походження, релігійний зміст, поступово й остаточно вивітрилося, так що сам обряд набув більш чи менш формального характеру. У ряді випадків ця зовнішня форма, свого часу релігійна, наповнюється новим змістом, що не має відношення до релігії. Наприклад, обряд надягання обручки під час церемонії одруження, сукупність обрядів, що пов'язані з новорічною ялинкою та ін. Але поряд із успадкованими нами й відповідним чином трансформованими старовинними обрядами в побуті радянських людей у цей час отримала розповсюдження велика кількість нових обрядів, породжених умовами життя та побуту радянського суспільства" [Там само].

Говорячи про новації в радянських святах, а відповідно і про нові обряди, що спеціально творилися до перших, доцільно навести характеристики Т.І. Гаєвської, які вона визначила, вивчаючи становлення радянської святкової культури [1, с. 196]:

- *антирелігійність*: заперечення традиційних релігійних свят (як і релігії взагалі) і спроба витіснення з історії всього, що було пов'язано з ними;

- *масовість*: практично всі свята були "всенародними", усі міфи радянського періоду були орієнтовані на маси, масову свідомість й масову культуру;

- *культ праці*. Принципово нове ставлення до праці дозволило проголосити офіційну версію, що праця - це свято. Натомість працю до радянських часів рекомендувалося розуміти як повинність, роботу пригніченого, експлуатованого поміщиками й капіталістами народу. До святкових днів приурочувалося закінчення соціалістичних змагань;

- *державний статус*: практично всі свята стали вираженням державної ідеології, за винятком деяких сімейних свят (наприклад, дня народження);

- *примусовість*: свято набуває примусового й обов'язкового характеру, заборона на роботу у свято зафіксована законами; явки на демонстрації - обов'язкові;

- *регламентованість*: свято стає технологією, створені спеціальні комітети, які розробляють регламенти та рекомендації проведення святкових днів (аж до вказівки годин і хвилин).

Водночас, на думку тієї ж Т. І. Гаєвської, у радянському святі залишилися і деякі традиційні риси:

- демонстрації й ходи нагадують релігійні хресні ходи (хоругви замінені зображенням вождів, транспарантами, прапорами); незважаючи на заперечення релігії в цілому і її впливу на суспільство, деякі святкові форми, характерні для релігійної культури, були збережені (наприклад, смолоскипи, пізніше - вічний вогонь);

- центральною фігурою свята є постать вождя, як у дореволюційній Росії - царя. Ще одна аналогія: наприкінці існування обох режимів (царського й радянського) поставлена в центр постать царя/вождя вже не сприяла згуртуванню мас;

- так звана радянська обрядовість утілює основні життєві віхи й будується за аналогією з традиційними обрядами, хоч й набуває нового наповнення відповідно до ідеології;

- використання традиційних форм свята (ігрища, театральні вистави, народні гуляння) [Там само]

Щоб найбільш повно, ефективно виконувати свою функцію в якості засобу формування в радянських людей науково-атеїстичного світобачення, соціалістична обрядовість повинна бути органічно включена в загальну систему атеїстичного виховання і, як мінімум, володіти виразною символікою, урочистістю, піднесеною емоційно-психологічною тональністю, стійкістю (сталістю), мати хорошу матеріально-технічну базу, обслуговувалися кваліфікованими авторитетними кадрами виконавців та організаторів обрядів [4, с. 213].

Т. І. Гаєвська, аналізуючи у своєму дослідженні радянські свята, систематизує їх так:

1) свято-реконструкція (свята, що обґрунтовують теперішнє через сакралізацію й репрезентацію минулого). Це найважливіша група свят, оскільки вони пов'язані зі становленням держави, проговорюють основи світопорядку й значною мірою впливають на формування ідентичності соціуму. Це такі свята радянської епохи, як День Великої Жовтневої соціалістичної революції (7 листопада), День міжнародної солідарності трудящих всіх країн (1 травня) і День

перемоги (9 травня) - державне свято як у СРСР, так і в сучасній Україні;

2) свято-витіснення (свята, покликані витіснити з культурної пам'яті певні фрагменти минулого за рахунок їх "виключення" та/або "заміни" символічно переробленої історичної події).

3) свято-закріплення (свята, основна функція яких - затвердження вже існуючого світопорядку за допомогою додаткового повторення основних цінностей) [1, с. 196-197].

Продовжуючи свою думку, дослідниця уточнює, "що зі зміною історико-культурної епохи свята можуть "переходити" з однієї групи в іншу. Це сталося, наприклад, із Днем міжнародної солідарності трудящих всіх країн (1 травня), який із групи свята-реконструкції в радянську епоху перейшов до групи свята-закріплення, ставши Днем весни та праці й утративши попередній смисловий зміст в пострадянську епоху. А от святкування Дня Перемоги у Великій Вітчизняній війні, навпаки, набуває все більш міфологічного характеру й усе більшої значущості, не втрачаючи актуальності" [Там само, с. 197].

Що ж таке радянський обряд і яка його сутність? На це питання можемо відповісти словами радянського дослідника М. А. Орлика: "Узагальнення накопиченого досвіду, його науковий аналіз дозволили нам випрацювати деякі загальні, основоположні принципи, що визначають зміст і форму обряду.

По-перше, до обряду в цілому висувається загальна й головна вимога радянської культури - бути соціалістичним за змістом і національним за формою, інтернаціоналістським по духу, а отже, і близьким та зрозумілим для представників усіх націй та народностей, що проживають на території республіки.

По-друге, форма обряду має бути сучасною. У ньому можуть бути використані також прогресивні традиції народної обрядовості.

По-третє, свята й обряди повинні являти собою яскраві театралізовані дійства, що справляють на присутніх ефективний емоційний вплив.

І по-четверте, їх необхідно формувати з розрахунком на зростаючі духовні запити широких мас населення і в подальшому постійно розвивати та вдосконалювати" [8, с. 3].

Антрополог із Великобританії Крістофер А. П. Біннс, досліджуючи ритуали в Радянському Союзі, зазначав, що "ритуал тепер розглядається як повністю узаконена форма символічної комунікації, теми, значення й символи якої черпаються в комуністичному способі життя, а не в релігійних аналогах" [10, с. 302-303]. Таким чином, учений лаконічно констатує факт секуляризації радянських ритуалів.

Радянські обряди за своєю сутністю були знаряддям ідеологічним. До того ж покликаним не тільки згуртувати людей, але й відвернути їх від релігії. Подолання релігійної обрядовості можливе не стільки шляхом її прямого заперечення, критики, скільки шляхом показу її неспроможності, навіть шкоди. І перш за все - на позитивному прикладі соціалістичних обрядів, котрі, окрім інших призначень, покликані активно протистояти релігії, нести в собі потужний атеїстичний заряд і тим самим поволяти, але рішуче й безповоротно витіснити із нашої дійсності церковні свята й ритуали [4, с. 211]. Продовжуючи свою думку, науковець пропонує створювати комісії й сприяти роботі обрядових комісій у різних профес-

ійних організаціях та при неформальному спілкуванні, бо проста розмова, життєва бесіда "багатьма цінується, як показують соціологічні дослідження, дуже високо і часто стає визначником рішення людини брати участь в тому чи іншому обряді. Отримані ними враження від такої участі швидко розповсюджуються та активно засвоюються в мікросередовищі, особливо на рівнях сім'ї, трудового колективу" [4, с. 213].

Висновки

Підсумовуючи все вище сказане, можемо сміливо стверджувати, що радянські ритуали відігравали надважливу роль для побудови й підтримки тогочасного суспільства. Процес становлення був тривалим, під час його були застосовані різні методи, у тому числі й негуманні. Попри це, ідея й утілення в життя такого явища, як радянські ритуали стали, у певному сенсі, компонентом державотворення, адже це був один із найпотужніших ідеологічних засобів.

Головною функцією радянської обрядовості, на наш погляд, усе ж слід уважати подолання релігійності. Іншою важливою функцією, на нашу думку, є згуртування громадян - представників різних народів і культур - у єдину спільноту, оскільки, об'єднання в мікро- або макрогрупи спрощується за умови спільних цінностей, ідеалів, ритуалів, обрядовості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гаєвська Т. І. До питання становлення радянської святової культури / Т. І. Гаєвська // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. - 2012. - № 1. - С. 194-198.
2. Емелях Л. І. Атеистические традиции советской культуры / Л. И. Емелях // Вопросы религии и религиоведения. - 2009. - Вып. 1. - Ч. 1. - С. 445-454.
3. Закович Н. М. Праздники и обряды как элемент советской культуры / Н. М. Закович, В. А. Зоц // Вопросы религии и религиоведения. - 2009. - Вып. 1. Ч. 1. - С. 437-444.
4. Зоц В. А. Атеистическая роль социалистической обрядности / В. А. Зоц // Советские традиции, праздники и обряды (опыт, проблемы, рекомендации) : сб. науч. трудов / [ред. М. А. Орлик]. - М. : Профиздат, 1986. - С. 211-220.
5. Крывелев И. А. Современные обряды и роль этнографической науки в их изучении, формировании и внедрении / И. А. Крывелев // Советская этнография. - 1977. - № 5. - С. 36-45.
6. Курочкин А. В. Этапы формирования советской обрядности / А. В. Курочкин // Советские традиции, праздники и обряды. - К., 1988 - С. 208-212.
7. Панкова-Козочкина Т. В. Особенности создания идеологической платформы советской обрядности: "красные праздники" в казачьих станицах Юга России 1920-х гг. / Т. В. Панкова-Козочкина, Р. Г. Тикиджян // История и политические науки : вестник Московского государственного университета. - 2009. - № 3. - С. 97-104.
8. Орлик М. А. Социалистическая обрядность, ее внедрение и развитие в Украинской ССР / М. А. Орлик // Советские традиции, праздники и обряды (опыт, проблемы, рекомендации) : сб. науч. трудов / [ред. М. А. Орлик]. - М. : Профиздат, 1986. - С. 3-19.
9. Троцкий Л. Д. Культура переходного периода: семья и обрядность / Л. Д. Троцкий // Правда. - 1923. - № 156 [Електронний ресурс]. - Режим доступу (13.01.2013) : <http://www.komintern-online.com/trotl917.htm>.
10. Binns C. Soviet Secular Ritual - Atheist Propaganda or Spiritual Consumerism / C. Binns // Religion in Communist Lands. - 1982. - Vol. 10, № 3. - Pp. 298-309.

Слуцкая Юлія,

аспірант отдела философских проблем этноса и нации
Института философии имени Г.С. Сковороды НАН Украины

ОТ БОЖЕСТВЕННОГО К МИРСКОМУ: ТРАДИЦИИ И ИННОВАЦИИ В СОВЕТСКИХ РИТУАЛАХ

В статье показана сущность советских ритуалов, а также процесс их создания и становления. В частности, показана трансформация религиозных ритуалов в атеистические, прослежен процесс формирования новых обрядов. Названы основные этапы становления советской обрядности. Освещены причины затребованности новой нерелигиозной обрядной системы советским обществом и СССР в целом. Доказана важность социальных ритуалов, как для коммунистов СССР, так и для других сообществ.

Ключевые слова: советская обрядность; ритуал; атеизм; периодизация; праздники.

Slootska Julia,

Post-graduate student of the Ethnos and Nation Philosophy Department,
G. S. Skovoroda Institute of Philosophy

FROM SACRED TO PROFANE: TRADITIONS AND INNOVATIONS IN SOVIET RITUALS

The article deals with process of creation Soviet rituals and its establishment. The paper includes the main stages of Soviet ritual's formation. This research shows reasons of needs of Soviet non-religious rituals system for Soviet society and USSR generally.

The paper shows how religious rituals have been transformed into atheist ones. This is a quite long process that includes few stages. Different researches have different points of view on the numbers of these stages and their meaning for the creation of new rituals.

We can to state the modern non-religious rituals have arisen in two different ways. The first way is by transformation of old religious rituals. The second is through the creation of new non-religious rituals from scratch. Regardless of the method, both kinds of rituals are used in USSR as well as in modern countries.

The nature of non-religious rituals is analyzed by comparing research by Soviet researchers, their British colleges and other investigators. Soviet researches give us information as creators of theory. This accounts for the differences of meaning of the terms of Soviet researchers and others.

The article shows the importance of non-religious rituals for any community. Mainly, atheistic rituals function to promote the cohesion of people, of different ethnic groups. We recall that in the case of the USSR, it was necessary to unite not only small groups, but also large ones, such as different peoples and nations. That's why this research is so important for modern times.

Key words: Soviet rites; ritual; atheism; periodization; holidays.

REFERENCES

1. Gaiyevska T. I. (2012), The paper about formation of Soviet holidays culture, *Journal of State Academy of Culture and Arts*, 1, pp. 194-198 (ukr).
2. Yemelyah L. I. (2009), Atheistic traditions of Soviet culture, *Questions of religion and religious studies*, 1, 1, pp. 445-454 (rus).
3. Zakovich N. M., Zots V. A. (2009), Holidays and rites as element of Soviet culture, *Questions of religion and religious studies*, 1, 1, pp. 437-444 (rus).
4. Zots V. A. (1986), Atheistic role of socialistic rites, in Orlyk M. A. *Soviet traditions, holidays and rites (experience, problems, recommendations)*, Profizdat, Moscow, pp. 211-220 (rus).
5. Kryvelev I. A. (1977), Modern rituals and the role of ethnography in their study, the formation and implementation of them, *Soviet ethnography*, 5, 36-45 (rus).
6. Kurochkin A. V. (1988), Stages of the formation of the Soviet rituals, in Kurochkin A.V. *Soviet traditions, holidays and rituals*, Kyiv, pp. 208-212 (rus).
7. Pankova-Kozochkina T. V., Tikidzhyan R. G. (2009), Features of creation an ideological platform of Soviet ritual: «red holidays» in the Cossack villages of the South Russia in 1920-th, *Bulletin of Moscow State University, a series of "History and Political Science"*, 3, pp. 97-104 (rus).
8. Orlyk M. A. (1986), Socialist rituals, its implementation and development in Ukrainian SSR, in Orlyk M. A. *Soviet traditions, holidays and rites (experience, problems, recommendations)*, Profizdat, Moscow, pp. 3-19 (rus).
9. *Pravda* (1923), 156, available at: <http://www.komintern-online.com/trotl917.htm> (rus).
10. Binns C. (1982), Soviet Secular Ritual – Atheist Propaganda or Spiritual Consumerism, *Religion in Communist Lands*, Vol. 10, 3, pp. 298-309 (engl).

© Слуцька Юлія

Надійшла до редакції 09.07.2013